

Kliseitä ja ilmestyksiä (Proust) | Maailmankirjat

Kristian Blomberg

Valokuva Marcel Proustin *Kadonnutta aikaa etsimässä* romaaneissa

–

Mielikuvat Marcel Proustin romaanisarjasta *Kadonnutta aikaa etsimässä* tapaavat liittyä kii-reettämiin promenadeihin ja flaneeraamiseen Pariisin bulevardilla, joutilaisiin ooppera-nautintoihin, perversioihin, taitavasti sanaileviin keskusteluihin ja eri taiteenlajien virtuo-siteetin ihailuun. Siis kaikkeen mikä on ehkäpä yhtä lukuun ottamatta kadonnut myös meiltä. Teossarjan kasvoilla pilkahtelee kuitenkin myös innoittuneesti kuvailtua ja kerron-nan kudoksessa kekseliäästi hyödynnettyä teknologiaa.

Proustin kertojalle ominaista ja paikoin viehkeän liioittelevaa analogiatekniikkaa lainaten voisi väläyttää, että tarkentaessaan monokkelinsa tiettyihin yksityiskohtiin, alkaa kirja muistuttaa pikemminkin kyber- tai höyrypunkkia kuin vanhan ajan kuvausta. Siinä määrin itsepintaisesti kuvauksiin etsiytyy erilaisia uuden maailman airueita.

Tämä ei ole jäänyt kuitenkaan tyystin huomaamatta. William C. Carter on tehnyt aiheesta hienon ja innostavan tutkimuksen *The Proustian Quest*. Siinä hän esimerkiksi osoittaa, kuin-ka voimakkaasti polkupyörä vaikutti naisten emansipaatioon: ohjatessaan polkupyörää he eivät olleet vain kämmenet siroasti sylissä punastelevia kyyditettäviä vaan subjekteja; lisäksi heidän jalkalihaksensa voimistuivat niin että he saattoivat vastustaa ”vain pientä suukkoa” tavoittelevia viiksiniekkaja.

Monista eri mahdollisuuksista keskityn tässä käsittelemään kolmea *Kadonneen ajan* valoku-vaan liittyvää ulottuvuutta. Kaikkiaan niitä on teoksessa pari kolme kymmentä, etenkin jos otetaan röntgensäteitten valaisemat pääkallot samoihin kehyksiin. Mielestäni nämä kolme kuitenkin kiteyttävät hyvin *Kadonneen ajan* teknologisen monipuolisuuden. Vastaavia voisi Carterin tavoin koota myös puhelimesta (”soitin vain kuullakseni äänesi”) ja radiosta aina mekaanisiin kulkuvälineisiin maalla merellä ja ilmassa.

Ensimmäinen vaikuttaa yllättävän triviaalilta, mutta se liittyy kehitykseen, joka mullis-ti esimerkiksi kauneusihanteen suuntaamalla ihailun ”kokonaisuudesta” kasvoihin: alkoi meikkaamisen ja valokuvauksellisuuden traditio. Kirjassa on nimittäin hieno kuvaus, jos-sa Marcel saa monimutkaisten intrigiensä päätteeksi haltuunsa ihailemansa Guermantesin herttuattaren valokuvan. Hän katselee sitä useita rivejä, tehden havaintoja joita ei ole aiem-min voinut tämän ulkonäöstä tehdä, sillä niin pitkä ja suorastaan uskaliaan kontemploi-va tuijottaminen ei olisi ollut normaalissa kanssakäymisessä soveliasta. Valokuvan kanssa kertoja saattoi astua ulos sopivaisuussääntöjen kehyksistä ja kuljettaa silmiään kuvan ja ahnaitten mielikuviansa välissä.

Toinen liittyy teossarjan suhteellisuusteoriaa muistuttavaan rakenteeseen. Käytännössä kaikkea mitä kuvataan, kuvataan useammasta näkökulmasta ja/tai useammasta rajaukses-

ta. Tämä tekniikka on erityisesti valokuvauksen kirjallisuuteen tuoma piirre, sillä maalaus ei ole – edes Monet'n katedraaleissa tai heinäsuovissa – riittävän nopea väline kuvaamaan vaikutusta joka näkökulman valinnalla tai valaistuksella on kohteeseen. Valokuva on. Lisäksi eri kuvia voidaan verrata omin silmin, ei vain muistin- tai muutaman maalauksen-varaisesti. Näkökulmien vaihtamisen lisäksi valokuva on esillä myös kuvausten erikoisissa ja/tai riittämättömissä rajauksissa, esimerkiksi siten että jokin tärkeä tieto tai henkilö ei ole näkyvillä vaan kulman takana, näkyvissä vain osin, tai hankalassa varjossa ja niin edelleen.

Kolmas lukeutuu mielestäni proustilaisten analogioiden maagisiin hetkiin. Se on oivallus, joka on jäänyt käytännössä olemattomalle huomiolle. Sen kuitenkin tulisi olla yhtä kuuluisa kuin lehmuksenkukkateehen kastetun madeleineleivoksen, siksi paljon siinä tiivistyy paitsi *Kadonneen ajan* estetiikasta, myös kirjoittamisesta yleensä. Ja miksei myös siitäkin miten eri medioiden välinen dialogi voi parhaimmillaan luoda aiemmin huomaamattomia yhteyksiä.

Proust hyödyntää sanan klisee etymologiaa, joka ranskassa viittaa alun perin grafiikan kuvaalaataan tai valokuvan negatiiviin. Niistä voidaan monistaa loputtomiin ja taas loputtomiin samaa, klisettä. Pian klisee estää näkemättä jotain ilmiötä moni-ilmeisyydessään, kuten kertojan kohdalla muistikuvien taakse kadonnutta aikaa. Kertojan muisti tuntuu hänen mielestään miltei koko teoksen köyhältä: siitä ikään kuin vedostuu mieleen samoja itsepintaisia kuvia. Mutta.

Proust hyödyntää myös toista ranskalaisen valokuvasanaston etymologiaa. Kyseessä on kehitysneste, *révélateur*. Se tarkoittaa myös paljastamista, ja jos niin halutaan jopa uskonnollisessa mielessä (ilmestys). Näin revelaatio paljastaa kliseistä kuvia, joiden valo ei ole vain tunkkaista nostalgiaa vaan elävää ja välitöntä nyt-hetkeä, ajan ja paikan ulkopuolella.

Kerrontateknisesti revelaatiot tapahtuvat minä-kertojan kirjoittaessaan löytämien analogioiden avulla. Tätä kuvataan laajasti teossarjan viimeisessä osassa ja sen lukeminen on herättänyt monista lukijoista kirjailijoita. Onnistunut analogia tuo kaksi ilmiötä tekemisiin toistensa kanssa. Ne säilyttävät identiteettinsä (sillä esimerkiksi kuin-sana estää niiden liian läheisen samaistamisen tai sulautumisen) mutta korostavat toisistaan joitain tavallisesti huomaamattomaksi jääviä piirteitä. Niinhän se muistikuvakin oli koko ajan olemassa, sitä vain ei huomannut. Tai osannut kehittää. Mikä klisee!